

Europejskie projekty mające poprawić poziom dobrostanu mięsożernych zwierząt futerkowych i królików

Marian Brzozowski

*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Katedra Szczegółowej Hodowli Zwierząt,
02-786 Warszawa, ul. Ciszewskiego 8*

Dla bogatych społeczeństw Unii Europejskiej coraz większe znaczenie ma możliwość zakupu żywności o wysokich walorach odżywczych/dietetycznych i jakościowych. W coraz większym stopniu Europejczycy zwracają także uwagę na warunki, w jakich są utrzymywane zwierzęta gospodarskie, od których te produkty żywnościowe pochodzą. Na postawienie takich wniosków pozwalają wyniki specjalnego badania Eurobarometru nr 442 pt. Attitudes of Europeans towards Animal Welfare (Stosunek Europejczyków do dobrostanu zwierząt), opublikowanego w marcu 2016 r. W przeważającej większości konsumenci, którzy wzięli udział w sondażu Eurobarometru, deklarowali, że nie są przeciwni temu, by płacić więcej za żywność produkowaną przy zapewnieniu wysokiego poziomu dobrostanu zwierząt.

Zagadnienia poprawy poziomu dobrostanu zwierząt gospodarskich są więc ważnym obszarem dyskusji prowadzonych zarówno przez ruchy konsumenckie, jak i media czy klasę polityczną w różnych państwach Unii Europejskiej. Efektem tych dyskusji i podjętych w ich konsekwencji działań było sfinansowanie w ramach budżetu Unii Europejskiej szeregu projektów badawczych mających za cel opracowanie zasad poprawy dobrostanu zwierząt gospodarskich. Wyniki takich projektów mogą z kolei stać się podstawą wprowadzenia regulacji prawnych poprawiających poziom dobrostanu zwierząt gospodarskich dla państw Unii Europejskiej.

W latach 2004–2009 w ramach 6 Programu Ramowego Unii Europejskiej został zrealizowany projekt **Welfare Quality®: Science**

and society improving animal welfare in the food quality chain (Welfare Quality®: Nauka i społeczeństwo w działaniach na rzecz poprawy dobrostanu zwierząt w łańcuchu jakości żywności). Celem projektu było zintegrowanie wiedzy z zakresu dobrostanu zwierząt gospodarskich w łańcuchu jakości żywności. Obejmował on podstawowe gatunki zwierząt gospodarskich, tj. bydło, świnie i drób. Finalnym efektem projektu było opracowanie i opublikowanie protokołów oceny poziomu dobrostanu zwierząt gospodarskich dla: drobiu (kur niosek i brojlerów), bydła (krów mlecznych i opasów) oraz trzody chlewnej (loch z prosiętami i tuczników). Schemat oceny zaproponowany w projekcie Welfare Quality® jest na tyle uniwersalny i inspirujący, że może być zastosowany do oceny warunków utrzymania i poziomu dobrostanu również innych gatunków zwierząt gospodarskich. Z tego wzorca postanowiła skorzystać także branża futerkowa.

W 2009 r. **EFBA** (European Fur Breeders Association, Europejska Federacja Hodowli Zwierząt Futerkowych) zainicjowała realizację na bazie projektu Welfare Quality® podobnego projektu dla mięsożernych zwierząt futerkowych o nazwie **WELFUR**. Obecnie działania te kontynuuje **FurEurope**, organizacja zrzeszająca **EFBA** oraz **IFF** (International Fur Federation, Międzynarodowa Federacja Futrzarska). Jako podstawę realizacji projektu **WELFUR** przyjęto trzy zasady:

1. **WELFUR** ma być rzetelnym i mierzalnym systemem oceny dobrostanu zwierząt na podstawie sprawdzonych naukowo pomiarów;
2. **WELFUR** ma na celu stworzenie przeje-

rzystości wokół standardów dobrostanu zwierząt;

3. **WELFUR** ma być strategicznym narzędziem dla każdego hodowcy w identyfikowaniu i doskonaleniu wszelkich obszarów hodowli, w których można jeszcze bardziej poprawić standardy dobrostanu zwierząt.

Finalnym efektem projektu było przyjęcie porozumienia między organizacjami branżowymi (EFBA oraz IFF) oraz domami aukcyjnymi, w myśl którego począwszy od 2020 r. do sprzedaży w systemie aukcyjnym będą przyjmowane wyłącznie skóry pochodzące z ferm, które posiadają certyfikat WELFUR, potwierdzający stosowanie odpowiednich praktyk, zapewniających zwierzętom wysoki poziom dobrostanu.

Dobrostan zwierząt na fermie podlega szczegółowemu procesowi oceny, w którym zbierane są dane dotyczące każdej ocenianej fermi. Poziom dobrostanu zwierząt ocenia się na podstawie **12 kryteriów**, przy czym na każde z nich składa się szereg pomiarów. W trakcie wstępnych analiz i dyskusji ostatecznie postanowiono przyjmując **22 pomiary (obserwacje)** do kryteriów oceny dla ferm norczych i 23 pomiary dla ferm lisich. Te kryteria zostały zgrupowane w **cztery obszary** oceny. Uśrednienie ocen za obszary ostatecznie pozwala ocenić **ogólny poziom dobrostanu** na fermie w postaci średniej wartości liczbowej.

Kryteria zostały tak dobrane, aby połowa punktów możliwych do uzyskania w trakcie oceny odnosiła się bezpośrednio do zwierząt (oznaczone są one symbolem „Z”), a pozostałe wynikały z warunków bytowania, jakie zapewnia im hodowca (oznaczone symbolem „H”) oraz właściwego zarządzania fermą (oznaczone symbolem „F”).

Ze względu na specyfikę hodowli mięsożernych zwierząt futerkowych ocena musi być przeprowadzona trzykrotnie w ciągu roku (w trzech okresach hodowlanych). Opracowane w latach 2009–2010 wstępne protokoły oceny zostały w latach 2011 i 2012 przetestowane na fermach w Danii, Finlandii, Holandii, Norwegii i Szwecji. Tak otrzymano pierwszy zestaw danych dotyczący trzech okresów rocznego cyklu produkcyjnego.

Przeprowadzona weryfikacja testu wykazała, że ocena na jednej fermie może być przepro-

wadzona w ciągu jednego dnia (zajmuje ok. 5–7 godzin). Stwierdzono również, że zastosowane kryteria i miary ich poziomu są na tyle czułe, aby wykazać różnice między fermami. Zakres ocenianych **obszarów i kryteriów** przedstawiono w tabeli 1.

Oceniane **kryteria** są różnorodne, stąd do określenia ich wartości liczbowej zastosowano różne modele statystyczne, odpowiednie do opisu konkretnej sytuacji. Pełna ocena każdego z 12 kryteriów uwzględnia cząstkowe oceny w trzech okresach hodowlanych, a także różnice wynikające ze zróżnicowania hodowanych odmian barwnych, różnych typów klatek/pawilonów i wynikających stąd różnic w systemach utrzymania – jest więc oceną w pełni obiektywną.

Każdy **obszar** jest oceniany oddzielnie na podstawie obserwacji na fermie oraz zastosowanych wskaźników, co pozwala określić jego wartość punktową w skali od 0 do 100, gdzie: 0 pkt oznacza sytuację najgorszą, a 100 pkt oznacza sytuację najlepszą. Uzyskana ocena za obszar pozwala stwierdzić, jaki jest poziom dobrostanu na danej fermie w ocenianym obszarze.

Łączna ocena fermi, określaną jako „**poziom praktyki hodowlanej**” wynika z zestawienia ocen za poszczególne obszary poziomu dobrostanu zwierząt i może przyjąć jedną z czterech wartości:

1. **Najwyższy poziom praktyki hodowlanej** oznacza, że ferma zapewnia zwierzętom najwyższy poziom dobrostanu. Taki status może uzyskać ferma, która w dwóch obszarach uzyskała ocenę powyżej 80 pkt, a w dwóch pozostałych ocenę powyżej 55 pkt.
2. **Zadowolający poziom praktyki hodowlanej** oznacza, że ferma zapewnia zwierzętom odpowiednio wysoki poziom dobrostanu. Taki status uzyskuje ferma, która w dwóch obszarach uzyskała ocenę powyżej 55 pkt, a w dwóch pozostałych ocenę powyżej 20 pkt.
3. **Akceptowalny poziom praktyki hodowlanej** oznacza, że ferma spełnia minimalne wymogi, jakie są stawiane fermom pod względem dobrostanu zwierząt. Taki status uzyskuje ferma, która w trzech obszarach uzyskała ocenę powyżej 20 pkt, a w jednym ocenę powyżej 10 pkt.

4. **Niedostateczny poziom praktyki hodowlanej** oznacza, że poziom dobrostanu zwierząt na fermie jest poniżej obecnej wiedzy i praktyki i jest uważany za niedopuszczalny. Taką ocenę może uzyskać ferma, która nie osiągnęła wymaganego minimum, określonego w poprzednich warunkach, np. jeśli za któryś z obszarów uzyskała ocenę poniżej 10 pkt.

Tabela 1. Zakres obszarów i kryteriów oceny poziomu dobrostanu zwierząt
Table 1. Principles and criteria for assessment of animal welfare

Obszary <i>Principles</i>	Kryteria <i>Criteria</i>	Opis kryterium <i>Description of criterion</i>
1. Właściwe żywienie <i>1. Good feeding</i>	1 (Z*)	Brak objawów głodu <i>Absence of prolonged hunger</i>
	2 (H**)	Brak objawów pragnienia <i>Absence of prolonged thirst</i>
2. Właściwe warunki utrzymania <i>2. Good housing</i>	3 (H + F***)	Możliwość wypoczynku <i>Comfort around resting</i>
	4 (H + F)	Komfort termiczny <i>Thermal comfort</i>
	5 (H)	Możliwość poruszania się <i>Ease of movement</i>
3. Właściwy stan zdrowia <i>3. Good health</i>	6 (Z)	Brak zranień <i>Absence of injuries</i>
	7 (Z)	Brak chorób <i>Absence of disease</i>
	8 (H + F)	Brak objawów bólu podczas pracy ze zwierzętami <i>Absence of pain induced by management procedures</i>
4. Właściwy typ zachowań <i>4. Appropriate behaviour</i>	9 (F)	Możliwość wyrażania zachowań socjalnych <i>Expression of social behaviours</i>
	10 (Z + H)	Możliwość wyrażania pozostałych typów zachowań <i>Expression of other behaviours</i>
	11 (Z)	Właściwe relacje człowiek – zwierzę <i>Good human-animal relationship</i>
	12 (F)	Pozytywny stan emocjonalny <i>Positive emotional state</i>

*Z – wartość kryterium jest zależna przede wszystkim od samych zwierząt

**H – wartość kryterium jest zależna przede wszystkim od warunków, jakie zwierzętom zapewnia hodowca.

***F – wartość kryterium jest zależna przede wszystkim od sposobu zarządzania fermą.

*Z – *criterion value dependent mostly on animals themselves*

**H – *criterion value dependent mostly on conditions provided by the breeder.*

***F – *criterion value dependent mostly on farm management methods.*

Przeprowadzana według przedstawionego schematu ocena fermy pod względem poziomu dobrostanu zwierząt jest bardzo wnikliwa i obiektywna. Stan fermy jest oceniany przez pryzmat dobrostanu zwierząt, ale w ogólnym ujęciu ocena odnosi się do wszystkich aspektów prawidłowego jej funkcjonowania. Wynik ten jest cenny przede wszystkim dla hodowcy, bowiem daje mu informację o aktualnym stanie hodowli

i wskazuje, co i jak należy zmienić, aby wyniki były lepsze.

Jak wspomniano we wstępie, uzyskanie pozytywnej oceny przez fermę jest podstawą do udzielenia jej certyfikatu. Z kolei, certyfikat będzie od 2020 r. wymagany przy dostarczaniu skór do domów aukcyjnych. Do obrotu światowego za pośrednictwem domów aukcyjnych po 2020 r. będą trafiały wyłącznie skóry z ferm mających certyfikat

WELFUR, potwierdzający stosowanie dobrych praktyk hodowlanych i zapewniających zwierzętom wysoki poziom dobrostanu. Jest to także czytelny przekaz w kierunku szeroko rozumianej opinii publicznej, że hodowla zwierząt futerkowych jest w pełni transparentna i odbywa się w sposób zgodny z aktualną wiedzą pozwalającą zapewnić im jak najlepsze warunki utrzymania. Z kolei, w ramach 7 Projektu Ramowego w latach 2012–2015 został zrealizowany projekt ANIHWA-RABHO – *Development and assessment of alternative animal-friendly housing systems for rabbit does with kits and growing rabbits (Opracowanie i ocena alternatywnych, przyjaznych dla zwierząt systemów utrzymania królików: samic z młodymi oraz młodych rosnących)*.

ANIHWA – Animal Health and Welfare ERA-Net (Zdrowie i Dobrostan Zwierząt) to konsorcjum utworzone w celu zacieśnienia współpracy i koordynacji krajowych programów badawczych w zakresie zdrowia i dobrostanu zwierząt gospodarskich, liczące 30 partnerów z 19 państw.

Jednym z 10 zrealizowanych w ramach ANIHWA był projekt ANIHWA-RABHO, koordynowany przez INRA – L'Institut National de la Recherche Agronomique (Francuski Narodowy Instytut Badań Rolniczych). W uzasadnieniu tego projektu stwierdzono, że zaledwie w kilku państwach członkowskich Unii zostały wprowadzone przepisy dotyczące poprawy warunków chowu, hodowli i tuczu królików: w Austrii (2012 r., zakaz klatek bateryjnych); Belgii (2014 r., stopniowe likwidowanie systemów klatkowych i wprowadzenie systemów parkowych do 2025 r.); Niemczech (2014 r., ustawodawstwo dotyczące poprawy dobrostanu zwierząt, odnoszące się w szczególności do chowu królików); Zjednoczonym Królestwie (2007 r., przepisy dotyczące dobrostanu zwierząt hodowlanych zawierające wymogi szczegółowe dotyczące chowu królików).

W ramach projektu ANIHWA-RABHO zostały przeprowadzone badania aplikacyjne, których celem miało być porównanie wyników użytkowania królików utrzymywanych w warunkach zgodnych z proponowanymi nowymi zasadami, nakazującymi utrzymywanie ich w systemie grupowym z wynikami uzyskiwanymi w warunkach dotychczas powszechnie stosowanego systemu utrzymywania pojedynczo zwierząt hodowlanych

i samic z młodymi, a po odsadzeniu młodych w klatkach z perforowaną podłogą.

Wiele z uzyskanych w ramach projektu wyników było przedstawionych podczas dwóch ostatnich sympozjów naukowych w Celle – Niemcy (19th International Symposium on Housing and Diseases of Rabbits, Furproviding Animals and Pet Animals, 27–28.05.2015 oraz 20th International Symposium on Housing and Diseases of Rabbits, Furproviding Animals and Pet Animals, 17–18.05.2017).

Prezentowane podczas sympozjów wyniki badań odnosiły się do różnych zagadnień związanych z warunkami utrzymywania samic i młodych (Rommers i in., 2015; Buijs i in., 2015; Maertens i Buijs, 2015; Hoy, 2015; Masthoff i in., 2015; Buhl i in., 2015; Rommers i de Greef, 2017; Hoy i in., 2017; Masthoff i in., 2017), jednak w żadnym z badań nie stwierdzono, by proponowane nowe rozwiązania w zakresie warunków utrzymania królików wpłynęły pozytywnie na poprawę poziomu dobrostanu zwierząt. Poniżej przedstawiono wyniki niektórych z takich doświadczeń.

Jedne z prezentowanych podczas sympozjum w Celle wyników badań dotyczyły grupowego utrzymania samic hodowlanych i grupowego utrzymywania samic z młodymi w okresie odchowu (Hoy i in., 2017). Stwierdzono, że wśród samic utrzymywanych grupowo pojawia się rywalizacja o pozycję w grupie, skutkująca zranieniami i pogorszeniem wyników rozrodu. W systemie utrzymania samic z młodymi, które miały swoje odrębne kotniki i wspólny wybieg straty w odchowie wahały się od 5,3 do 44,4% (średnio 18,1%), podczas gdy w kontrolnej grupie samic utrzymywanych pojedynczo (tradycyjnie) straty wynosiły 8,5%.

W innych prezentowanych w Celle badaniach (Masthoff i in., 2017) porównywano wyniki odchowu królików brojlerowych utrzymywanych w klatkach o różnych typach podłóg. Zwierzęta były utrzymywane grupowo w tzw. „systemie parkowym”: na powierzchni 3,0 m² przebywało 45 zwierząt. Dodatkowo zainstalowano im podwyższoną platformę, zwiększającą powierzchnię. Podłogi były wykonane z plastikowych rusztów. Porównywano trzy różne typy podłóg: pierwszy typ z rusztami o szerokości 5 mm z przerwą o szerokości 13 mm (75% perforacji), drugi typ z rusztami i przerwami o szerokości 10 mm (50% perforacji)

oraz trzeci – z rusztami i przerwami jak w typie drugim, dodatkowo z prawie pełną podłogą na platformie (10% perforacji na platformie). Ten trzeci typ podłogi był zgodny z wprowadzonymi w Niemczech w 2014 r. zaleceniami odnośnie warunków utrzymania królików w celu poprawy poziomu ich dobrostanu. Oceniano wpływ zastosowanego typu podłogi na codzienne przyrosty, upadki, obecność zranień i uszkodzeń kończyn, zabrudzenie zwierząt, ich zachowanie. Wykonano 12 cykli odchowu i przebadano łącznie ponad 1100 zwierząt. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że najwięcej problemów zdrowotnych pojawiło się w systemie trzecim, posiadającym prawie pełne platformy: 99,8% zwierząt w tych pomieszczeniach miało zabrudzone podbrzusza i tylne kończyny, zaś 25% zwierząt miało zranienia na spodnich stronach tylnych kończyn. Z kolei zwierzęta z klatek, w których perforacja wynosiła 75% były w znacznie lepszej kondycji: tylko 25% miało zabrudzenia na podbrzuszu i na kończynach (w stopniu średnim lub małym) i tylko u 0,7% zwierząt zaobserwowano zranienia na tylnych kończynach. W podsumowaniu autorzy stwierdzili, że w efekcie zastosowania zalecanych w obowiązujących niemieckich przepisach typów podłóg (platformy o 10% perforacji) nastąpiło zdecydowane pogorszenie warunków dobrostanu zwierząt, co objawiało się zarówno stopniem zabrudzenia zwierząt, jak i zranieniami

kończyn tylnych, a to z kolei stoi w sprzeczności z obowiązującą w Niemczech ustawą o ochronie zwierząt.

Wyniki doświadczeń przeprowadzonych na królikach pokazują, że regulacje prawne przyjmowane w poszczególnych państwach czy też na szczeblu Unii Europejskiej, będące często efektem reakcji na oczekiwania wyborców, nie zawsze odpowiadają rzeczywistym potrzebom zwierząt i nie zawsze rozwiązują istniejące problemy.

Zaprezentowane projekty świadczą o tym, że środowisko zootechników, zarówno naukowców, jak i praktyków jest otwarte na merytoryczną dyskusję dotyczącą dobrostanu zwierząt i podejmuje odpowiednie działania w kierunku jego podwyższenia. Hodowcy zwierząt futerkowych we współpracy z naukowcami wprowadzają standardy poprawiające warunki utrzymania zwierząt na fermach. Naukowcy zajmujący się hodowlą królików weryfikują wprowadzone w życie regulacje prawne pod kątem ich wpływu na warunki utrzymania zwierząt.

Należy mieć nadzieję, że ci, którzy będą decydowali o ostatecznej treści aktów prawnych dotyczących zapewnienia zwierzętom gospodarskim odpowiednich warunków utrzymania i właściwego poziomu ich dobrostanu, wezmą pod uwagę wyniki badań naukowych, a nie tylko zdanie szeroko rozumianej opinii społecznej.

Literatura

- Buhl M., Damme K., Hoy St. (2015). Results on a combined housing system for does and growing rabbits. Proc. 19th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 27–28.05.2015, VVB Laufersweiler, Giessen, Niemcy; ISBN: 978-3-8359-6344-3, pp. 43–57.
- Buijs St., Hermans K., Maertens L., Tuytens F. (2015). Welfare effect of semi-group housing of rabbit does. Proc. 19th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 27–28.05.2015, VVB Laufersweiler, Giessen, Niemcy; ISBN: 978-3-8359-6344-3, pp. 12–21.
- Hoy St. (2015). Current research on rabbits: ANIHWA-Project – development and assessment of alternative animal-friendly housing systems for rabbit does with kits and growing rabbits (RABHO). Proc. 19th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 27–28.05.2015, VVB Laufersweiler, Giessen, Niemcy; ISBN: 978-3-8359-6344-3, pp. 32–42.
- Hoy St., Dal Bosco A., Matics Zs., Villagra A. (2017). Main results of international ANIHWA project RABHO. Proc. 20th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 17–18.05.2017 (w druku).
- Maertens L., Buijs St. (2015). Production performances of semi-group housed rabbit does. Proc. 19th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 27–28.05.2015, VVB Laufersweiler, Giessen, Niemcy; ISBN: 978-3-8359-6344-3, pp. 22–31.
- Masthoff T., Lang C., Buhl M., Hoy St. (2015). Preliminary results on a new group housing system for growing

- rabbits. Proc. 19th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 27–28.05.2015, VVB Laufersweiler, Giessen, Niemcy; ISBN: 978-3-8359-6344-3, pp. 43–57.
- Masthoff T., Lang C., Hoy St. (2017). Influence of floor design on the occurrence of dirtiness and foot lesions in growing rabbits. Proc. 20th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 17–18.05.2017 (w druku).
- Rommers J., Jong I. de, Greef K. de (2015). The development of a welfare assesment protocol for commercially housed rabbits. Proc. 19th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 27–28.05.2015, VVB Laufersweiler, Giessen, Niemcy; ISBN: 978-3-8359-6344-3, pp. 3–11.
- Rommers J., Greef K. de (2017). Towards part-time grouphousing of lactating rabbit does. Proc. 20th Int. symp. on housing and diseases of rabbits, furproviding animals and pet animals, 17–18.05.2017 (w druku).
- <https://www.anihwa.eu/>
- http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2096_84_4_442_ENG
- http://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/bioeconomy-era-net-actions_en.pdf
- http://www.fureurope.eu/wp-content/uploads/2015/10/Mink_protocol_final_web_edition_light.pdf
- http://www.fureurope.eu/wp-content/uploads/2015/10/WelFur_fox_protocol_web_edition.pdf

EUROPEAN PROJECTS TO IMPROVE THE WELFARE OF CARNIVOROUS FUR ANIMALS AND RABBITS

Summary

Between 2004 and 2009, the Welfare Quality® program has been implemented under the 6th Framework Program: Welfare Quality®: Science and Society in Action to Improve Animal Welfare in the Food Quality Chain. The final result of the project was the development of protocols for assessing farm animal welfare: poultry, cattle and pigs. The fur industry decided to use this pattern. In 2009, the EFBA (European Fur Breeders Association) launched a similar project for carnivorous fur animals called WELFUR. The protocols for assessing the welfare of carnivorous fur animals have been developed within the project. Obtaining a positive assessment by the farm is the basis for its certification: from 2020 only WELFUR certified fur skins will be marketed. This is a clear message to the public that fur animals are breeding with the best possible conditions.

In turn, under the 7th Framework Project for the years 2012–2015, ANIHWA-RABHO project – Development and evaluation of alternative animal-friendly housing systems for rabbit was carried out. Results of use of rabbits maintained in the group system with results obtained under the hitherto used conditions: breeding animals and females with young single and young after weaning in cages with perforated floor. Many of the results obtained during the project were presented during the last two symposiums in Celle, Germany (19th International Symposium on Housing and Diseases of Rabbits, 27–28.05.2015 and 20th International Symposium on Housing and Diseases of Rabbits, Furproviding Animals and Pet Animals 17–18.05.2017). The results of this study refer to various issues related to the maintenance of females and young rabbits, but no study has shown that the proposed new solutions have a positive impact on improving animal welfare. The results of the experiments show that the adopted regulations do not always meet real needs and do not always solve existing problems.

Presented project suggests that animal scientists and animal breeders are open to discussion concerning animal welfare and are doing their best to improve it. Fur animal breeders together with scientists are improving breeding standards on farms. Rabbit scientists are verifying law regulations according to rabbit breeding conditions. It is hoped that those who will decide on the final content of legislation to ensure that rabbits have adequate living conditions and the right level of their welfare, will take into account the results of scientific research, and not just the widely understood public opinion.

Key words: European Union, welfare programmes, fur animals, rabbits